

LÄRARHANDLEDNING

DE LIVRÄDDA



DRAMATEN

OM LÄRARHANDLEDNINGEN

Den här lärarhandledningen är framtagen av Riksteatern och Unga Dramaten. Här finns förslag på hur du kan reflektera kring föreställningens innehåll och tematik med dina elever.

Har du frågor får du gärna mejla elin.callmer@dramaten.se



HÄLSNING FRÅN REGISSÖREN

Som barn var jag världens mest rädda person. Jag var rädd för att olja in mina saker på träslöjden av rädsla för att råka få oljan i munnen och dö. Jag tittade ordentligt ner i toalettstolen för att vara säker på att det inte gömde sig någon orm där. Tänk om jag skulle råka kissa på mig. Var skulle jag gömma mig om det plötsligt blev jordbävning för att inte få taket i huvudet? Tänk om diktatorn hittade min mamma och är det inte en myra som tagit sig in till golvet i mitt rum?

Min fantasi hade inga gränser men det hade de vuxnas tålmod med mig. Att stå ut med att ett barn bär på rädsla är svårt. Vuxenvärlden vill ofta ta bort känslan i barnet så fort som möjligt och försäkra om att allt är okej. ”Tänk inte så”, ”det är ingen fara” och så vidare

Som tur var hade jag en plats att ta vägen med mina känslor. Min tre år yngre syster och jag delade sovrum och i det rummet kunde jag iscensätta och hantera alla mina rädslor genom henne.

Vi delade den ordlösa upplevelsen av att under flera år ha levt på flykt tillsammans med våra föräldrar. Nätterna vi delade i det där sovrummet var lika mycket ett sätt att förstå det vi hade varit med om som bearbetning av de nya utmaningar som väntade nästa dag, som att veta hur man ska vara när man börjar mellanstadiet på en ny skola.

Min lillasyster är Talajeh Nasiri som skrivit den pjäs ni ska få se. Jag hoppas att *De livrädda* ska bli en upplevelse där du tillsammans med dina elever ska kunna fortsätta samtal kring rädslor, trygga rum, syskonskap och vem som egentligen bestämmer sanningen om vilka vi är.

Välkommen!

Marall Nasiri
Regissör



INNAN FÖRESTÄLLNINGEN

Låt eleverna se *De livrädda* utan att i förväg ge dem uppgifter eller läxor kopplade till föreställningen. Då hamnar själva upplevelsen av föreställningen i fokus vilket blir mer lustfyllt och berikande för eleverna.

Förbered däremot gärna eleverna på de praktiska förutsättningarna inför teaterbesöket, exempelvis resan, tider, plats och annan väsentlig information.

Här finns också handlingen i korthet och en ordlista som du kan kika igenom innan föreställningen för att se om det kan finnas något där som du tror att eleverna kan behöva veta i förväg för att kunna ta till sig föreställningen på bästa sätt.

HANDLINGEN I KORTHET

Två systrar, Ara och Nilofar, ska sova. Men det är inte så lätt, särskilt inte för lilla-syster Nilo. Hon är nämligen livrädd för precis allt. Flugor, ormar, att någon ska gömma sig under sängen och dra henne i benen. Hon gör allt för att hålla sin irriterade storasyster vaken för att slippa bli ensam med sin skräck.

Genom leken och fantasin rör systrarna tillsammans vid minnen av att vara på flykt från ett hemland där en diktator härskar.

Allt eftersom natten går upplever de olika saker. Farliga ljud och figurer som lösgör sig ur mörkret. Vissa känns mer verkliga än andra. Men verkligast av allt är skammen: om mina föräldrar var så modiga och vågade trotsa ondskan i hemlandet – varför blev jag då så feg?

ORDLISTA

Rutin – en handling som görs om och om igen.

Strategi – en långsiktig plan för hur något ska göras.

Diktator – En politisk ledare som har all makt och inte låter folket vara med och bestämma.

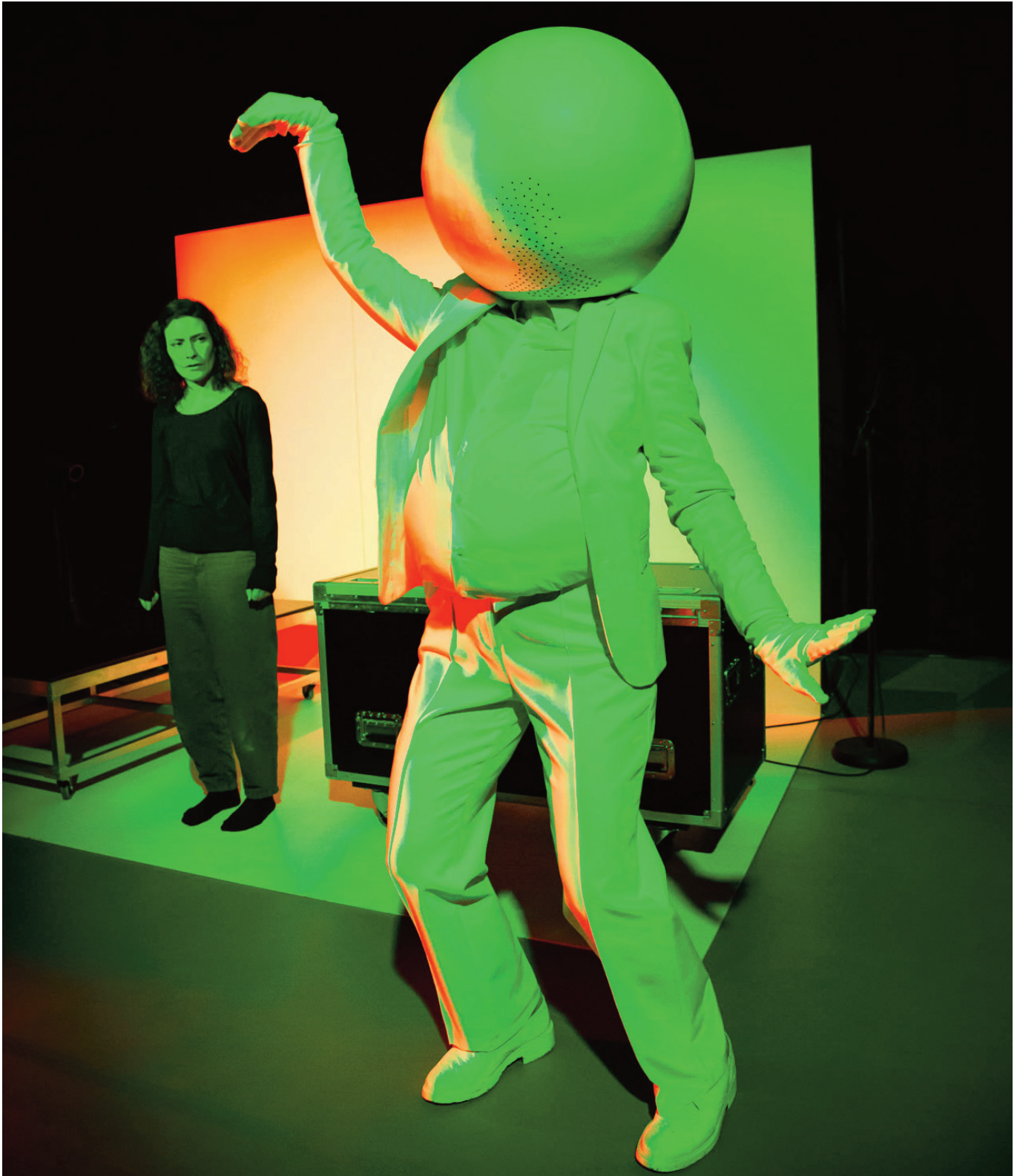
Komiker – skådespelare eller underhållare som jobbar med humor.

Rädisa – En liten, röd grönsak. Används i det här sammanhanget som ett annat ord för fegis.

Inlandstaipan – kallas också ökentaipan. En orm som hör till familjen giftsnokar och anses ha det kraftfullaste giftet av alla ormar. Den lever i Australien.

UNDER FÖRESTÄLLNINGEN

Låt eleverna uppleva och engagera sig i scenkonsten utifrån sitt perspektiv och sina förutsättningar. Ibland kan vuxna tycka att den som skrattar högt, kommenterar något, vrider sig oroligt eller på annat sätt reagerar på det som sker låter för mycket eller är störande, medan det för barn och ungdomar kan vara ett sätt att engagera sig i upplevelsen. Du kan vara trygg med att skådespelarna är vana att möta ung publik.



EFTER FÖRESTÄLLNINGEN

Var generös med tiden efter föreställningen. Låt upplevelsen sjunka in utan stress. Några kommer kanske vilja berätta direkt vad de tänkte och tyckte medan andra vill fundera för sig själva. Pressa inte eleverna att redogöra för åsikter eller om de "förstått" direkt efter föreställningen. Var lyhörd och lyssna in vad eleverna är nyfikna på och har behov att prata om.

Använd gärna samtalsmodellen *En väv av tecken* för att fördjupa samtalet, det är den metod för konstnärliga samtal som Riksteatern Barn & Unga använder.

EN VÄV AV TECKEN – TRE STEG

1. Beskriv

Det första steget, grunden till analyspyramiden, är att tillsammans försöka beskriva de olika delarna av föreställningen. Detta görs med fördel i form av en minnesrunda där varje elev får nämna en eller flera detaljer från föreställningen. Ni kan också fokusera på en del i taget och exempelvis börja med platsen för att sedan gå vidare med att beskriva karaktärerna. Hjälps åt att försöka göra den här beskrivningen på ett objektivt sätt, fritt från värdering och tolkning. Ju mer utförliga beskrivningar ni gör desto mer kommer ni sedan att ha att utgå från när ni kliver upp till tolkningssteget.

2. Tolka

Vad kan alla dessa saker vi nu beskrivit vara tecken på? Finns det detaljer som ger oss ledtrådar om vilken tid föreställningen utspelar sig i eller om karaktärernas relationer och drivkrafter? I detta steg finns också möjlighet att diskutera vad vi tror att upphovsmakarna velat säga med föreställningen. Utgå från att alla konstnärliga val som gjorts är medvetna och genomtänkta. Alla olika tolkningar är välkomna och målet är inte att komma överens om en gemensam "rätt" tolkning utan att lyfta olika möjligheter och perspektiv.

3. Reflektera

I det sista steget släpper vi in reflektionen, med vilket vi menar det egna tyckandet och de egna känslorna kring upplevelsen. Vilka associationer får jag av den här upplevelsen? Vilka minnen väcker det till liv? Vad tycker jag om detta? Detta kan antingen fortsatt ske i grupp, men kan också ske individuellt. Det viktiga är att eleverna ges en möjlighet att formulera sina tankar om föreställningen, med stöd i det gemensamma samtalet. Målet är att eleven ska få en förståelse och en medvetenhet kring sitt eget perspektiv i förhållande till sin omgivning.

TEMA 1: RÄDSLOR OCH RELATIONER

Räddlistan

Försök att tillsammans i klassen att komma på så många olika saker ni kan komma på som karaktärerna i föreställningen verkar vara rädda för. Reflektera sedan tillsammans utifrån listan.

- ▶ Varför tror ni att karaktärerna är rädda för just dessa saker?
- ▶ På vilket sätt skiljer sig karaktärernas rädslor? På vilket sätt är de lika?
- ▶ Hur gör karaktärerna för att hantera sina egna rädslor? Hur hanterar de varandras rädslor?
- ▶ Vad tror ni att diktatorn är rädd för?



Utöka sedan listan till allt ni kan komma på som går att vara rädd för och skriv upp på tavlan. Viktigt att tänka på är att ingen behöver berätta vad de själva är rädda för utan håll samtalet på en allmän nivå.

Går det att kategorisera rädslorna? Kan man exempelvis skilja ut vilka av rädslorna som är rädslor för sådant som finns på riktigt och "fantasirädslor"? Eller vilka rädslor som är plötsliga och vilka som är mer orosrädslor?

Ni kan också prova att sortera rädslorna utifrån platser. Vilka rädslor uppkommer hemma? Vad är man rädd för i skolan? På fritidsaktiviteter? Är vi rädda för olika saker om vi är inomhus eller utomhus?

Fortsätt sedan samtalet i helklass eller mindre grupper, gärna med en eller flera av nedanstående frågor som stöd.

- ▶ Finns det vissa rädslor som är mer accepterade att vara rädd för än andra. Finns det "pinsamma" rädslor?
- ▶ Tror ni att det är skillnad på vad vuxna är rädda för och vad barn är rädda för? Vad tror ni vuxna kan vara rädda för som barn inte är lika rädda för?
- ▶ Hur ska man göra om man vill göra något men inte vågar? Eller om man inte vill göra något men inte vågar säga nej?
- ▶ Vad innebär det att vara modig?
- ▶ Hur kan man hjälpa en kompis som är rädd?
- ▶ Hur tycker ni att vuxna borde göra när barn blir rädda för något?
- ▶ Finns det något som kan vara bra med att bli rädd?

TEMA 2: PERSPEKTIV OCH BERÄTTANDE

I *De livrädda* får vi följa två syskon. Dessa syskon har ett behov att hitta och ge sin syn på berättelsen. Vem är egentligen mest rädd? Och för vad? Hur farligt är det i skolan egentligen? Beroende på vilket syskon vi väljer att lyssna på, och när, kommer att påverka hur vi upplever historien. Detta gäller inte bara *De livrädda*. Alla berättelser, fiktiva eller verkliga, berättas av någon. Beroende på vem denna någon är kommer den att färga hur den som tar del av berättelsen upplever den. Att förstå detta är något vi kan ha nytta av, både när vi vill skapa egna berättelser, och när vi tar del av andras.

SKRIVUPPGIFT: ONT OCH GOTT

Välj ut en känd saga som alla i klassen är väl bekanta med (eller låt eleverna välja mellan några alternativ). Kriterierna är att det ska vara en enkel och berättelse där det är tydligt perspektiv och som gärna har en hjälte och en skurk. Vi använder sagan om de tre bockarna Bruse som exempel.

Ge eleverna nu i uppgift att skriva en kort egen variant av samma saga, men där perspektiven är omvända. Exempelvis: Hur blir den här sagan om den berättas av trollet under bron. Är det då lika självklart att det är trollet som är ond och den stora bocken Bruse som är hjälten? Eller dyker det upp andra sätt att se på berättelsen?

Läs upp berättelserna för varandra och se hur många olika varianter av samma historia som dyker upp.

VEM ÄR DET SOM BERÄTTAR?

Välj ut en aktuell nyhetshändelse som engagerar eleverna. Gärna en som debatteras utifrån olika perspektiv i media. Dela in eleverna i grupper och låt varje grupp se varsitt nyhetsklipp, läsa en artikel eller ta del av ett inlägg på sociala medier som berör frågan (alla ska alltså få ta del av olika inslag som berör samma nyhet). Låt eleverna sedan analysera sitt nyhetsinlägg utifrån följande frågor:

- ▶ Vem är det som berättar om nyheten?
- ▶ Varför har den här personen/företaget/organisationen valt att berätta om den här nyheten på det här sättet?
- ▶ Beskrivs nyheten på ett objektivt sätt eller delar avsändaren med sig av egna åsikter?
- ▶ Finns det andra sätt att berätta om den här nyheten på?

Låt varje grupp sedan producera sitt eget nyhetsinslag. Det kan vara en text, en filmsnutt eller en ljudinspelning. Om gruppen hittat en tydlig vinkel, ge dem i uppgift att försöka gå emot denna. Eller så kan de förstärka den vinkel de hittat, eller undersöka om det går att göra nyhetsinslaget helt "ovinklat". Låt klassen redovisa för varandra och reflektera tillsammans.



TEMA 3: DEMOKRATI OCH DIKTATUR

I föreläsningen pratar systrarna om "diktatorn". Ett bra sätt att introducera kommande övning är att gå igenom nationalencyklopedins definition av diktatur och demokrati:

En *diktator* är en politisk ledare som stödd på speciella maktmedel härskar utan inskränkningar och utan att lämna något inflytande till folket.

Diktatur är ett styrelsesätt som innebär att en person eller en viss grupp människor har all makt.

Demokrati betyder folkstyre. Ofta talar man om beslutdemokrati, det vill säga att man fattar beslut så att besluten stämmer överens med vad de flesta tycker. Det betyder att alla människor har samma inflytande och att allas röster är lika mycket värda. Det kan vara politiska beslut men också beslut i föreningar och liknande.

När det gäller politiska beslut skiljer man på direkt och indirekt demokrati. Direkt demokrati betyder att alla medborgare i ett land eller en kommun fattar besluten gemensamt, till exempel genom folkomröstning. *Indirekt demokrati* kallas också representativ demokrati. Då väljer medborgarna representanter som sedan i sin tur fattar beslut.

DISKUSSION OM DEMOKRATI OCH DIKTATUR

Låt eleverna diskutera följande frågor i helklass eller mindre grupper

- ▶ I föreläsningen utmålas diktatorn som en farlig person som många är rädda för. Tror ni att det går att vara diktator utan att använda rädsla som maktmedel?
- ▶ Vad tror ni att det finns för likheter och skillnader i vad man är rädd för om man lever i en diktatur eller demokrati?
- ▶ Är skolan en demokrati? Vilka möjligheter har eleverna att vara delaktiga i beslut på er skola?
- ▶ Hur är det mellan kompisar när man vill olika saker? Går det att alltid vara demokratisk då?

EN VÄRLD UTAN RÄDSLÅ

Dela in eleverna i grupper om 2-4 elever. Ge dem sedan i uppgift att tillsammans fundera på om det skulle kunna gå att skapa ett samhälle där ingen skulle vara rädd för något.

- ▶ Hur skulle ett sådant samhälle se ut?
- ▶ Hur skulle det vara att gå i skolan i ett sådant samhälle?
- ▶ Hur skulle trafiken fungera?
- ▶ Vad skulle hända med brottslighet, polis och kriminalvård?
- ▶ Hur skulle samhället styras? Skulle det vara mer eller mindre demokratiskt? Samla sedan eleverna i helklass och fundera tillsammans om hur dessa samhällen verkar vara i förhållande till det samhälle vi lever i idag. Fråga eleverna var de helst vilja bo.

RÄDSLÅ SOM EN LIVRÅDDÅNDE KÅNSLÅ

KÅNSLOR ÅR LIVSVIKTIGÅ FÅR VÅR ÅVERLEVÅNÅD. DE ÅR MED OCH STYR I NÅSTÅN ÅLLT VI GÅR OCH HUR VI TÅNKER. FÅR DET MESTA KOMMER KÅNSLORNA SPONTANT OCH GUIDÅR OSS I ÅTT FÅRSTÅ OCH TOLKA HÅNDELSEÅR I SÅVÅL VÅR YTTRE SOM VÅR INRE VÅRLD.

KÅNSLOR SPELÅR EN VIKTIG ROLL OCH HJÅLPER OSS ÅTT BÅDE REÅGERÅ OCH ÅGERÅ I OLIKA SITUÅTIONER. MÅN SKULLE KUNNA SÅGÅ ÅTT KÅNSLOR ÅR LIVSVIKTIGÅ SIGNALER SOM ÅLLÅ MÅNNISKOR, BÅDE BARN OCH VUXNA, HÅR OÅVSETT VÅR VI KOMMER IFRÅN. TILL DE GRUNDLÅGGÅNDE KÅNSLORNA BRUKÅR MÅN RÅKNA GLÅDJE, SORG, RÅDSLÅ, ÅVSKY, ILSKÅ OCH ÅVERRÅSKNING. DET FINNS FÅRSTÅS FLER KÅNSLOR OCH KÅNSLOUTTRYCK SOM TILL ÅXEMPELVIS SKÅM, KÅRLEK OCH FÅRLÅGENHET. IBLÅND KOMMER KÅNSLORNA VÅR FÅR SIG MEN DE KÅN OCKSÅ KOMMA SAMTIDIGT. DET GÅR JU ÅTT VÅRÅ BÅDE SKÅMSEN OCH RÅDD TILL ÅXEMPEL.

SOM VI VET SÅ TÅR SIG KÅNSLOR OFTÅ UTTRYCK I KROPPEN. DEN SOM ÅR RÅDD KÅNSKE KÅNNER ÅTT HJÅRTÅT BULTÅR SÅ HÅRT ÅTT DET NÅSTÅN HÅRS. NÅGON ÅNNÅN FÅR KÅNSKE MÅGKNIP UTÅN ÅTT VETA ÅXÅKT NÅR DET BÅRJÅDE OCH VÅRFÅR. DET KÅN VÅRÅ RÅTT KRÅVÅNDE FÅR ÅTT BÅRN ÅTT KOPPLÅ IHP OCH FÅRSTÅ ÅTT DET SOM HÅNDEÅR I KROPPEN KÅNSKE BEROR RÅDSLÅ ELLER PÅ EN ÅNNÅN KÅNSLÅ OCH INTE PÅ ÅTT MÅN ÅR MÅGSIJK.

ÅTT BLI RÅDD I EN SKRÅMMÅNDE SITUÅTION ÅR ÅLLTÅSÅ EN HELT ÅDEKVÅT REÅKTION, MEN DET KÅNSKE INTE ÅLLTID ÅR LÅTT SOM BÅRN ELLER SOM VUXEN ÅTT SE OCH FÅRSTÅ VÅD SOM ÅR ÅNLEDNINGEN TILL RÅDSLÅ OCH ÅTT DET ÅR JUST RÅDSLÅ SOM TÅR SIG UTTRYCK GENOM KROPPEN ELLER PÅ ÅNNÅT SÅTT. HUR BÅRN UTTRYCKER RÅDSLOR VÅRIERÅR DESSUTOM BERÅNDE PÅ BILÅND ÅNNÅT BÅRNETS ÅLDER, KONTÅXT OCH UTVECKLINGSNIVÅ. MEN DET HÅNDLÅR OCKSÅ OM I VILKEN GRÅD BÅRNET VÅRIT UTÅSÅTT FÅR SKRÅMMÅNDE HÅNDELSEÅR. DET HÅR OCKSÅ BETYDELSE OM BÅRNET VÅR, ELLER KÅNDE SIG, ÅNSÅMT NÅR DET BLEV SKRÅMT ELLER OM DET FÅNNS TRYGGÅ VUXNÅ RUNT BÅRNET SOM KUNDE LUGNÅ, TRÅSTÅ OCH PRÅTÅ MED BÅRNET I DEN SITUÅTIONEN. JU FLER SKRÅMMÅNDE HÅNDELSEÅR BÅRNET VÅRIT UTÅSÅTT FÅR UTÅN MÅJLIGHET TILL BEÅRBEITNING DESTO STÅRRE RISK ÅR DET ÅTT BÅRNET UTVECKLÅR OHÅLSÅ.

DET ÅR MYCKET VIKTIGT FÅR BÅRN ÅTT FÅ UTTRYCKÅ SINA KÅNSLOR. MÅNGÅ BÅRN HÅR SVÅRT ÅTT I ORD ELLER PÅ ÅNNÅT SÅTT BESKRIVA VÅD DE KÅNNER. OM MÅN STÅLLER EN ENKEL FRÅGÅ SÅ FÅR MÅN OFTÅ ÅTT ENKELT SVÅR SOM "DET ÅR BRÅ" ELLER "DET ÅR DÅLIGT". VI VUXNÅ BEHÅVER DÅRFÅR LÅRÅ OSS MER OM KÅNSLOR OCH KÅNSLOUTTRYCK HOS BÅRN FÅR ÅTT VÅRÅ MER LYHÅRDA FÅR BÅRNETS OLIKÅ SÅTT ÅTT UTTRYCKÅ SIG. ÅTT SÅTT ÅR ÅTT SKPÅ PLÅTSEÅR OCH MILJÅER DÅR BÅRN FÅR MÅJLIGHET ÅTT HITTÅ OLIKÅ SÅTT ÅTT UTTRYCKÅ SIG PÅ. ÅTT FÅ TID, RUM OCH VERKTYG ÅTT UTTRYCKÅ SINA KÅNSLOR ÅR VIKTIG PUSSELBIT I ÅTT FÅREBYGGÅ OHÅLSÅ.

TEÅTER HÅR EN UNIK MÅJLIGHET ÅTT FÅRMEDELÅ KÅNSLOTILLSTÅNDE GENOM OLIKÅ SINNESMODALITETER SOM GESTÅLTNING, BILD, LJUD OCH LJUS. BÅRNET DELTÅR PÅ EN KÅNSLOMÅSSIG NIVÅ TILLSÅMMÅNS MED JÅMNÅRIGÅ OCH MED TRYGGÅ VUXNÅ. ÅTT SE EN PjÅS GER EN UNIK MÅJLIGHET ÅTT BÅDE VÅRÅ I KÅNSLÅN OCH SAMTIDIGT BETRÅKTA DEN UTIFRÅN OCH FÅRSTÅ DEN. TEÅTER GER OCKSÅ TILLFÅLLE ÅTT FORTSÅTT NYFIKET UTFORSKÅ KÅNSLOTILLSTÅNDE OCH ÅTT TILLSÅMMÅNS MED ÅNNÅ DELÅ OCH VÅGÅ NÅRMA SIG ÅRO, RÅDSLÅ OCH ÅNNÅ KÅNSLOTILLSTÅNDE OCH ÅTT HITTÅ UTTRYCK FÅR ÅTT BESKRIVA VÅD MÅN KÅNNER.

Mona Lindqvist
Leg. psykolog, leg psykoterapeut



Foto: Transkulturellt Centrum i Region Stockholm



LÄNKLISTA

Så här kan lärare arbeta med elever i samband med en scenkonstupplevelse:
<https://www.riksteatern.se/om-oss/barn-och-unga/att-ga-pa-teater-och-dans-med-barn-och-skolelever/>

För dig som vill veta mer om hur man kan arbeta med traumamedveten omsorg i skolan: <https://www.raddabarnen.se/rad-och-kunskap/arbetar-med-barn/tmo/>

Lärarhandledningen är framtagen av Ann Gustafsson, Beatrice Sehlin Letfors och Joacim Gustafson från Riksteatern. Bearbetad av Elin Callmer från Unga Dramaten.

Föreställningsbilder: Leonard Stenberg

DRAMATEN